ROZWÓJ KOMPETENCJI INICJATYWNOŚCI I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W RAMACH NAUKI SZKOLNEJ W POLSCE

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE AND SENSE OF INITIATIVE WITHIN THE SCHOOL EDUCATION IN POLAND

Bartosz Atroszko

Abstrakt

Unia Europejska wyróżniła osiem kompetencji kluczowych, czyli kompetencji najbardziej potrzebnych do życia we współczesnej Europie. Wśród nich są kompetencje w zakresie inicjatywności i przedsiębiorczości. Z licznych dokumentów wynika, że Unia Europejska przywiązuje do kształcenia tych kompetencji ogromne znaczenie. Jednocześnie wiele wskazuje na to, że uczniowie polskich szkół nie mają realnej możliwości rozwoju kompetencji w zakresie inicjatywności i przedsiębiorczości w ramach nauki szkolnej. Młodzi Polacy mogą co prawda zdobyć odpowiednią wiedzę w tym zakresie, natomiast nie mają możliwości rozwoju umiejętności i odpowiednich postaw z tym związanych. Barierą rozwoju tych kompetencji jest kultura panująca w polskich szkołach, ograniczenie autonomii uczniów oraz sposób nauczania, który pomija rozwój umiejętności i postaw.

Słowa kluczowe: *kompetencje kluczowe, inicjatywność, przedsiębiorczość, edukacja, szkolnictwo.*

Abstract

The European Union developed a list of eight key competences. These are the competences most needed to live in contemporary Europe. Among the are entrepreneurial competence and sense of initiative. European Union's acts show that UE attaches great importance to the development of these competences during education. At the same time, there are indications that students from Polish schools do not have real opportunities to develop this kind of competences within school education. Young Poles can gain knowledge in this field, but they do not have opportunities to develop skills and appropriate attitudes. The culture of Polish schools, the limited autonomy of the students and the teaching method seem to be the main barriers to the development of these competences.

Keywords: *key competencies, sense of initiative, entrepreneurial competence, education.*

1 WPROWADZENIE

Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na istnienie rozbieżności pomiędzy tym, jak wielkie znaczenie Unia Europejska nadaje kształceniu kompetencji w zakresie inicjatywności i przedsiębiorczości, a tym, jak traktuje się te zagadnienie w praktyce funkcjonowania polskich szkół. Można by zadać prowokacyjne pytanie: czy w ramach nauki szkolnej uczniowie polskich szkół mają realną możliwość rozwinięcia kompetencji w zakresie inicjatywności i przedsiębiorczości? Teoretycznie odpowiedź na to pytanie powinna być jednoznaczna i pozytywna. Uczniowie są nauczani wiedzy z zakresu przedsiębiorczości i mogą podejmować różnorodne inicjatywy np. mogą angażować się w działalność samorządu uczniowskiego. Faktycznie jednak wiele wskazuje na to, że szkoła nie stwarza uczniom odpowiednich warunków do rozwoju tych kompetencji. Biorąc pod uwagę fakt, że Unia Europejska uznała kompetencje inicjatywności i przedsiębiorczości za jedne z

najważniejszych i najbardziej potrzebnych do życia we współczesnej Europie, może wydać się zgoła zaskakujące, jak małe znaczenie przypisywane jest do nich w polskim szkolnictwie.

1.1 Co to są kompetencje kluczowe?

W dokumencie Unii Europejskiej pod tytułem *Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – europejskie ramy odniesienia* kompetencje definiowane są jako *połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji* (Unia Europejska, 2007). W publikacji tej wyróżniono osiem kompetencji kluczowych, czyli takich kompetencji, które potrzebne są każdej osobie do życia we współczesnej Europie, do podjęcia zatrudnienia oraz samorealizacji (Unia Europejska, 2007). Są to następujące kompetencje:

1) Porozumiewanie się w języku ojczystym;
2) Porozumiewanie się w językach obcych;
3) Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
4) Kompetencje informatyczne;
5) Umiejętność uczenia się;
6) Kompetencje społeczne i obywatelskie;
7) Inicjatywność i przedsiębiorczość;
8) Świadomość i ekspresja kulturalna (Unia Europejska, 2007).

Zgodnie z sugestią Komisji Europejskiej systemy kształcenia oraz szkolenia istniejące w państwach członkowskich Unii Europejskiej powinny wspierać kształtowanie kompetencji kluczowych u wszystkich Europejczyków, zwłaszcza wśród ludzi młodych (Unia Europejska, 2007).

1.2 Kompetencje inicjatywności i przedsiębiorczości

Przedsiębiorczość jest zjawiskiem charakteryzującym się wyjątkową różnorodnością (Glinka, Gudkova, 2011). W związku z tym niektórzy autorzy zwracają uwagę, że pojęcie przedsiębiorczości jest wielowymiarowe i niejednoznaczne (Nowak, 2014). Unia Europejska – na potrzeby swojej polityki edukacyjnej - definiuje kompetencje inicjatywności i przedsiębiorczości jako *zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn.* (Unia Europejska, 2007). Kompetencje te obejmują *kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów*" (Unia Europejska, 2007).

O tym, że Unia Europejska przywiązuje dużą wagę do rozwoju kompetencji przedsiębiorczych świadczy fakt, że znalazło to odzwierciedlenie w unijnych dokumentach i programach (Zgliczyński, 2010). W nowym programie *Edukacja i szkolenie 2020* przyjęto, ze ramy współpracy europejskiej w dziedzinie kształcenia i szkolenia będą nakierowane na cztery cele strategiczne. Jednym z tych celów jest zwiększanie kreatywności i innowacyjności, w tym przedsiębiorczości, na wszystkich poziomach kształcenia i szkolenia (Unia Europejska, 2009).

Zgodnie ze stanowiskiem Unii Europejskiej edukacja w zakresie przedsiębiorczości wywiera pozytywny wpływ na społeczeństwo poprzez zwiększenie liczby zakładanych firm, podejmowanych innowacyjnych przedsięwzięć oraz liczby powstałych nowych miejsc pracy. Pomaga także młodym ludziom w byciu kreatywnym, pewnym siebie i zachowaniu w sposób odpowiedzialny społecznie (Commission of the European Communities, 2006).

2 ROZWÓJ KOMPETENCJI INICJATYWNOŚCI I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W RAMACH NAUKI SZKOLNEJ

Aby przekonać się, czy uczniowie polskich szkół faktycznie mają możliwość rozwoju kompetencji w zakresie przedsiębiorczości i inicjatywności, należy przeanalizować, jak przedstawia się kwestia możliwości zdobycia odpowiedniej wiedzy, rozwinięcia umiejętności i nabycia odpowiednich postaw z tym związanych w ramach nauki szkolnej.

2.1 Kształtowanie wiedzy

Z badań wynika, że wiedza ekonomiczna polskiego społeczeństwa – na tle innych społeczeństw – jest na niskim poziomie. Twierdzi się wręcz, że Polacy są *ekonomicznymi analfabetami* (Kawecki, 2005). Może to niepokoić, biorąc pod uwagę fakt, że aby móc funkcjonować w ramach gospodarki rynkowej jednostka musi posiadać przynajmniej podstawową wiedzę ekonomiczną. Jest to konieczne, aby planować chociażby budżet domowy czy podejmować decyzje o najdrobniejszej inwestycji. Warto zauważyć, że decyzje o charakterze ekonomicznym podejmują nawet bardzo młodzi ludzie, którzy jeszcze nie weszli na rynek pracy. Nawet szkolna młodzież dysponuje i zarządza pewnymi ograniczonymi zasobami finansowymi. W związku z tym wiedza ekonomiczna musi być powszechnie nauczana i to od najmłodszych lat (Krzyminiewska, 2009).

Nie można zaprzeczyć, że Ministerstwo Edukacji Narodowej podjęło pewne starania, aby uczniowie mieli możliwość nabycia podstawowej wiedzy ekonomicznej w ramach edukacji szkolnej. Podstawy przedsiębiorczości – jako nowy przedmiot szkolny – wprowadzono do wszystkich typów szkół ponadgimnazjalnych w Polsce w 2002 r. (Tracz, Rachwał, 2007). Zgodnie z założeniami, przedmiot ten służyć ma nie tylko wyposażeniu uczniów w wiedzę niezbędną do funkcjonowania w ramach gospodarki rynkowej, ale również rozwijaniu umiejętności potrzebnych do aktywnego życia zawodowego (Tracz, Rachwał, 2007). Od roku szkolnego 2012/2013 uczniowie mają możliwość zdobywania wiedzy z zakresu przedsiębiorczości w ramach nowego przedmiotu uzupełniającego - ekonomia w praktyce. Wynika to z wprowadzonej w szkołach reformy programowej w której przewidziano zmiany związane z rozszerzeniem edukacji w zakresie przedsiębiorczości (Dąbrowski, 2011). Zgodnie z podstawą programową, przedmiot ekonomia w praktyce stanowi kontynuację przedmiotu podstawy przedsiębiorczości (Ministerstwo Edukacji Narodowej, 2015).

Edukację w zakresie przedsiębiorczości wprowadzono do systemu szkolnego w oparciu o kilka podstawowych założeń. Jednak tylko niektóre z tych założeń znalazły wyraz w regulacjach prawnych i tylko niektóre z nich zostały – przynajmniej częściowo – zrealizowane. Większość z nich nie została wdrożona. Problem polega na tym, że *Często te niezrealizowane założenia należy uznać w świetle dyskusji z praktykami życia szkolnego, a więc metodykami i nauczycielami, za fundamentalne i wręcz niezbędne do prawidłowego przebiegu edukacji w zakresie przedsiębiorczości* (Tracz, Rachwał, 2007).

O tym, że do nauczania przedsiębiorczości w polskich szkołach nie przywiązuje się odpowiedniego znaczenia świadczy brak możliwości zdawania matury z podstaw przedsiębiorczości oraz słabe przygotowanie merytoryczne nauczycieli do nauczania tego przedmiotu (Tracz, Rachwał, 2007). Z badań wynika, że znaczna część nauczycieli przedmiotu podstawy przedsiębiorczości nie zadała sobie trudu doskonalenia zawodowego w związku z nauczaniem nowego przedmiotu (Tracz, Rachwał, 2007). Nauczanie przedsiębiorczości jest - zgodnie ze strategią lizbońską - nie tylko zadaniem nauczycieli przedmiotu podstawy przedsiębiorczości, ale również całej społeczności szkolnej. Jednakże w Polsce idea ta nie jest realizowana w praktyce (Tracz, Rachwał, 2007). Jest to zastanawiające, gdyż jednym z najważniejszych zadań szkoły jest przygotowanie uczniów do samodzielnego życia w okresie dorosłości (Czetwertynska 2010), zaś rozwój kompetencji w zakresie inicjatywności i przedsiębiorczości służy temu celowi *par excellence*.

2.2 Kształtowanie umiejętności

D. F. Kuratko i J. O. Fiet zwracają uwagę, że jeśli chodzi o skuteczność nauczania przedsiębiorczości to najważniejszą kwestią jest odpowiednia metodyka opierająca się na połączeniu wiedzy i praktyki. Aby nauczanie przedsiębiorczości było skuteczne wymagane jest stosowanie zaawansowanych, kompleksowych metod stymulujących rozwój na wielu płaszczyznach, umożliwiający całościowy rozwój ucznia. Rozwój dotyczyć ma nie tylko wiedzy ucznia, ale także jego osobowości i charakteru (Klucznik-Törő, 2012).

Tymczasem nauczyciele podstaw przedsiębiorczości w Polsce niezbyt często stosują metody aktywizujące na swoich zajęciach. Z badań przeprowadzonych wśród nauczycieli podstaw przedsiębiorczości wynika, że 56,9% deklaruje bardzo częste lub częste stosowanie metod aktywizujących. Natomiast 43,1% twierdzi, że stosuje tego typu metody czasami lub rzadko (Tracz, Rachwał 2008). Dzieje się tak chociaż zapisane w podstawie programowej z 2002 r. cele, zdania, osiągnięcia i treści wymagają od nauczycieli tego przedmiotu wykorzystywania rozwiązań metodycznych o charakterze nowatorskim, a także stosowania na lekcjach różnorodnych środków dydaktycznych (Tracz, Rachwał 2008).

Nauczanie w polskich szkołach wciąż rozumiane jest bardzo mechanicznie, jako wtłoczenie wiedzy podręcznikowej do głowy ucznia. Ma ono charakter tzw. transmisji kulturowej (Kłakówna, 2010). Pomija się kwestię rozwoju umiejętności i postaw. Taka sytuacja powoduje określone skutki w funkcjonowaniu społecznym młodych ludzi. Przykładowo, polscy uczniowie wygrywają międzynarodowe rankingi badające poziom wiedzy o społeczeństwie. Jednakże - w tych samych rankingach - zajmują oni ostatnie miejsce pod względem praktycznego używania wiedzy obywatelskiej (Czapiński, 2011). Inaczej mówiąc, uczniowie posiadają wiedzę, ale nie potrafią jej wykorzystywać, w związku z czym jest to wiedza bezużyteczna. Rozwój kompetencji inicjatywności i przedsiębiorczości w polskich szkołach odbywa się na podobnych zasadach jak rozwój kompetencji społecznych i obywatelskich. Chociaż wiadomo, że przekazywanie podręcznikowej wiedzy to stanowczo za mało, że trzeba rozwijać umiejętności i postawy uczniów, postulat ten nie jest w pełni realizowany.

Teoretycznie uczniowie polskich szkół mogą podejmować różnorodne inicjatywy w ramach samorządu uczniowskiego. Faktycznie jednak samorząd uczniowski jest instytucją fasadową, nie mającą rzeczywistego wpływu na to, co dzieje się w szkole. Istnienie i funkcjonowanie tej instytucji można określić jako działanie pozorne (Śliwerski, 2011). Oczywiście, uczniowie polskich szkół zdają sobie sprawę z tej pozorności. W raporcie „Młodzi 2011" możemy przeczytać: *Ten fikcyjny charakter szkolnej samorządności uczniowie przyjmują jak sytuację zwykłą, w żadnym wypadku gorszącą. Ponad połowa uczniów ostatnich klas szkół średnich twierdzi, że samorząd uczniowski ma niewiele lub nie ma nic do powiedzenia w ich szkole*. (Szafraniec, 2011). Wydaje się, że funkcjonowanie samorządu szkolnego w obecnej postaci wywiera negatywny wpływ na młodzież, zniechęcając do podejmowania inicjatywy.

2.3 Kształtowanie postaw

Najnowsze trendy związane z nauczaniem przedsiębiorczości na świecie związane są z ideą całościowego kształcenia ucznia, z rozwojem jego charakteru, postaw i osobowości. Przykładowo F. Wilson i J. E. McGee wskazują, że wiedza oraz umiejętności nie wystarczą, aby stać się osobą przedsiębiorczą, stworzyć własną firmę lub osiągnąć sukces na rynku. Konieczna do tego jest również wiara we własną skuteczność (ang. *self-efficacy*). Nie chodzi wyłącznie o ogólną wiarę w siebie (ang. *general self-efficacy*), ale zwłaszcza o wiarę we własne umiejętności przedsiębiorcze (ang. *entrepreneurial self-efficacy*). W związku z tą specyfiką nauczanie przedsiębiorczości powinno w sposób istotny różnić się od nauczania innych przedmiotów. Specyfika tego przedmiotu powoduje, że w jego nauczaniu koniecznie

należy uwzględnić metody, które spowodują w osobach uczących się zwiększenie *wiary w siebie, odkrycie i pogłębianie przedsiębiorczych umiejętności, oraz pomagają w zwiększeniu świadomości ich posiadania oraz umiejętności ich wykorzystania* (Klucznik-Törő, 2012).

Wiadomo, że młodzież jest kształtowana przede wszystkim przez praktykę funkcjonowania szkoły w której się uczy (Zielicz, 2010). Z kolei szkoła jest instytucją biurokratyczną, w związku z tym trudno mówić o tym, aby było to środowisko sprzyjające innowacyjności, kreatywności i przedsiębiorczości (Robinson, 2011). Można zauważyć zasadniczą sprzeczność w funkcjonowaniu polskiego szkolnictwa. Z jednej strony szkoły mają wychowywać uczniów na ludzi przedsiębiorczych i pełnych inicjatywy, innowacyjnych i kreatywnych zarazem. Z drugiej strony edukacja tych młodych ludzi odbywa się w warunkach biurokratycznej kontroli i przymusu, gdzie ich autonomia jest ograniczana (Zielicz, 2010). Cele, jakim szkoła służy są sprzeczne z kulturą w niej panującą.

Problem z rozwojem kompetencji inicjatywności i przedsiębiorczości polskiej młodzieży polega na tym, że uczniowie polskich szkół dysponują zasadniczo ograniczoną autonomią w szkole. Uczniowie nie są traktowani podmiotowo. Młodzi Polacy - w przeciwieństwie do swoich rówieśników w państwach bardziej rozwiniętych - nie mają prawie żadnego wpływu na to, czego i na jakim poziomie będą się uczyć. W związku z tym następuje sytuacja w której istnieje wyraźny rozdźwięk pomiędzy zainteresowaniami i planami życiowymi ucznia a większością przedmiotów, których jest on nauczany i których musi się uczyć (Zielicz, 2010). Oczywiście, jest to olbrzymim marnotrawstwem czasu i energii młodych ludzi, ale również jest to pozbawianiem młodzieży szansy na rozwój własnego poczucia autonomii, indywidualności, przejawiania inicjatywy i brania odpowiedzialności za własną edukację.

3 PODSUMOWANIE

Podsumowując, w ramach nauki szkolnej uczniowie polskich szkół mają ograniczone możliwości rozwoju kompetencji w zakresie inicjatywności i przedsiębiorczości. Wynika to z kilku przyczyn. Wśród najważniejszych z nich należy wymienić przede wszystkim sposób funkcjonowania szkół i kulturę w nich panującą, ograniczenie autonomii uczniów, niską rangę zajęć z zakresu przedsiębiorczości w ramach nauki szkolnej czy zaledwie częściową realizacja założeń przedmiotu podstawy przedsiębiorczości. Młodzi ludzie w ramach nauki szkolnej mogą zdobyć wiedzę podręcznikową z zakresu przedsiębiorczości, ale mają oni ograniczone możliwości rozwoju umiejętności i postaw w tym zakresie. Kształtowanie umiejętności i postaw jest znacznie trudniejsze od przekazywania uczniom wiedzy podręcznikowej. Wymaga to od nauczyciela stosowania nowatorskich metod nauczania i ciągłego aktywizowania uczniów. To właśnie tego typu innowacje w dziedzinie edukacji stwarzają szansę na to, by uczynić uczenie się bardziej skutecznym i satysfakcjonującym (Atroszko, Atroszko, 2014). Jednak stosowanie innowacji edukacyjnych w polskim szkolnictwie napotyka na silne bariery (Atroszko, Atroszko, 2013).

System edukacji w Polsce nie może lekceważyć rosnącego znaczenia edukacji w dziedzinie przedsiębiorczości (Nowak, 2014). Praca na własny rachunek, czyli założenie jednoosobowej działalności gospodarczej, jest jedną z możliwości - a niekiedy jedyną realną możliwością - wyboru przez młodych ludzi drogi zawodowej (Nowak, 2014). Z badań wynika, że Polacy podejmują aktywność przedsiębiorczą wynikającą z konieczności (a nie z aspiracji czy ambicji osobistych) ponad dwukrotnie częściej niż ma to miejsce w Unii Europejskiej. Blisko połowa osób zakładających działalność gospodarczą w Polsce (dokładnie 47,4%) robi to z konieczności, zaś krajach UE-28 robi odsetek ten wynosi 22,7% (Nowak, 2014). Nauczanie obecnych i przyszłych przedsiębiorców jest jedną z najważniejszych kwestii nowoczesnych

społeczeństw (Omazić, Vlahov 2011). Edukacja w zakresie przedsiębiorczości bez wątpienia jest wyzwaniem dla dotychczasowego systemu kształcenia w Polsce (Nowak, 2014).

Piśmiennictwo:

1. ATROSZKO, B., ATROSZKO, P. *Innowacje edukacyjne jako element rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w Polsce*. MMK 2013. International Masaryk Conference for Ph.D. students and young researchers. Magnanimitas: Hradec Králové, 2013. pp. 2820-2828. ISBN 978-80-87952-00-9.
2. ATROSZKO, B., ATROSZKO, P. *Innowacje edukacyjne w polskiej szkole – szanse i zagrożenia*. Polityka publiczna: 10 lat Polski w Unii Europejskiej. Red. J. Osiński, K. Negacz, K. Obłąkowska-Kubiak. Warszawa: Oficyna Wydawnicza. Szkoła Główna Handlowa, 2014. pp. 185-196. ISBN 978-83-7378-940-1.
3. Commission of the European Communities, *Implementing the Community Lisbon Programme: Fostering entrepreneurial mindsets through education and learning*. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels. 2006.
4. CZAPIŃSKI, J. *Podsumowanie.* Diagnoza Społeczna 2011. Warunki i Jakość Życia Polaków. Red. J. Czapiński, T. Panek. Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego, 2011. pp. 353-376.
5. CZETWERTYŃSKA, G. *Krok w kierunku nauczycielskiej i uczniowskiej autonomii*. Edukacja dla rozwoju. Red. J. Szomburg, P. Zbieranek. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, 2010. pp. 73-77. ISBN 978-83-7615-051-2.
6. DĄBROWSKI, M. *Ekonomia w praktyce – nowy przedmiot nauczania*. E-mentor. Nr 4 (41). Warszawa: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, 2011. pp. 79-82. ISSN 1731-6758.
7. GLINKA, B., GUDKOVA, S. *Przedsiębiorczość*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2011. ISBN 978-83-264-1278-3.
8. KAWECKI, Z. *Ranga przedmiotu podstawy przedsiębiorczości w edukacji szkolnej*. Przedsiębiorczość – Edukacja. Nr 1. Kraków: Wydawnictwo MiWa, 2005. pp. 203-205. ISSN 2083-3296.
9. KLUCZNIK-TÖRŐ, A. *Nauczanie przedsiębiorczości w świetle światowej literatury przedmiotu*. E-mentor. Nr 5 (47). Warszawa: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, 2012. pp. 25-30. ISSN 1731-6758.
10. KŁAKÓWNA, Z. A. *Reformatorskie sukcesy i porażki w dziedzinie edukacji szkolnej*. Edukacja dla rozwoju. Red. J. Szomburg, P. Zbieranek. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, 2010. pp. 15-25. ISBN 978-83-7615-051-2.
11. KRZYMINIEWSKA, G. *Wiedza ekonomiczna i umiejętności społeczne młodzieży wiejskiej*. Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia. Nr 8 (3). Warszawa: Wydawnictwo SGGW, 2009. pp. 57–67. ISSN 1644-0757.
12. Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Podstawa programowa z komentarzami. Tom 4. Edukacja historyczna i obywatelska w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*. [men.gov.pl data wejścia 10.05.2015]
13. NOWAK, H. *Kultura przedsiębiorczości w Polsce i Hiszpanii*. Edukacja w zakresie przedsiębiorczości. Doświadczenia Polski i Hiszpanii. Red. M. Kokocińska, H. Nowak. Warszawa: Difin, 2014. pp. 45-59. ISBN 978-83-7930-417-2.
14. NOWAK, H. *Dyskusja nad rolą edukacji w rozwoju przedsiębiorczości*. Edukacja w zakresie przedsiębiorczości. Doświadczenia Polski i Hiszpanii. Red. M. Kokocińska, H. Nowak. Warszawa: Difin, 2014. pp. 34-44. ISBN 978-83-7930-417-2.

15. OMAZIĆ, M. A., VLAHOV, R. D. *Educating entrepreneurs – short overview of the most innovative classes, courses and programs*. Fostering Education in Entrepreneurship. Red. M. Dabić, M. Pietrzykowski. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, 2011. pp. 187-196. ISBN 978-83-62662-54-8.
16. ROBINSON, K. *Zmiana paradygmatu edukacji*. Rozwój i edukacja. Wielkie przewartościowanie. Red. J. Szomburg. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, 2011. pp. 61-65. ISBN 978-83-7615-081-9.
17. SZAFRANIEC, K. *Młodzi 2011*. Red. M. Boni. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 2011. ISBN 978-83-933627-0-7.
18. ŚLIWERSKI, B. *Czy oświata potrzebuje przewrotu kopernikańskiego?* Rozwój i edukacja. Wielkie przewartościowanie. Red. J. Szomburg. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, 2011. pp.73-83. ISBN 978-83-7615-081-9.
19. TRACZ, M., RACHWAŁ, T. *Przedmiot podstawy przedsiębiorczości – założenia realizacji a przygotowanie nauczycieli*. Przedsiębiorczość-Edukacja. Nr 3. Kraków – Warszawa: Wydawnictwo Nowa Era, 2007. pp. 286-296. ISSN 2083-3296.
20. TRACZ, M., RACHWAŁ, T. *Metody nauczania i środki dydaktyczne stosowane przez nauczycieli podstaw przedsiębiorczości – wyniki badań*. Przedsiębiorczość – Edukacja. Nr 4. Kraków-Warszawa: Wydawnictwo Nowa Era, 2008. pp. 325-330. ISSN 2083-3296.
21. Unia Europejska, *Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie. Europejskie ramy odniesienia*. Luksemburg: Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, 2007.
22. Unia Europejska, *Konkluzje Rady z 12 maja 2009 r. w sprawie strategicznych ram Europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia*. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej. C 119/02 z 28 maja 2009 r.
23. ZGLICZYŃSKI, W. *Polityka edukacyjna Unii Europejskiej*. Studia BAS. Nr 2(22), Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe Kancelarii Sejmu. 2010. pp. 65–88. ISSN 2080-2404.
24. ZIELICZ, W. *Dlaczego szkoła działa tak, jak działa*. Edukacja dla rozwoju. Red. J. Szomburg, P. Zbieranek. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, 2010. pp. 55-65. ISBN 978-83-7615-051-2.

Kontakt

Mgr Bartosz Atroszko
Uniwersytet Gdański
Bażyńskiego 1a, Gdańsk, Polska
Tel: 603 112 458
email: bartosz.atroszko@gmail.com

View publication stats